

Мельник Л.В.

аспірант кафедри трудового

та професійного навчання,

Вінницький державний педагогічний

університет ім. М. Коцюбинського

ПРОБЛЕМА ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ

У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Ціль статті полягає в доцільності інтегрування технологій навчання в (торгівельну освіту). Показано, що через дидактичну складову можливе забезпечення інтеграції технологій навчання.

The purpose of this article is basis expedience of application of integrative approach to technologies of studies in trade education. It is shown that through a didactics constituent it is possible to carry out integration of technologies of study.

Постановка проблеми Серед пріоритетних напрямів державної політики в контексті інтеграції вітчизняної вищої освіти до європейського та світового освітнього простору визначено проблеми постійного підвищення якості освіти, модернізації її змісту та форм організації навчально-виховного процесу; впровадження освітніх та інформаційних технологій. В умовах інтеграції та демократизації вищої освіти суттєво зростає роль університетської освіти. Університет завжди був центром наукової, освітньої та просвітницької діяльності, котра має загальнокультурне значення як для окремого регіону, так і для країни в цілому.

За даними ЮНЕСКО, XXI століття повинно стати століттям висококваліфікованої професіоналізації. Взаємозалежний світ, котрий постійно оновлюється, призводить до змін системи освіти, адекватних тим, котрі відбуваються в науковій дійсності, передбачає збагачення існуючого змісту освіти професіоналізацією, що існує поряд із зазначеними освітніми

тенденціями: фундаменталізацією, інформатизацією, диференціацією, інтеграцією, плюралізацією світової спільноти.

Мета публікації полягає у висвітленні основних проблем готовності студентів вищих педагогічних закладів до використання освітніх технологій.

Виклад основного матеріалу. Розв'язання проблеми формування готовності майбутнього вчителя до діяльності на основі глибокого розуміння сучасних педагогічних технологій має вирішальне практичне значення. Технологічна грамотність педагога дає змогу усвідомити своє покликання, об'єктивно оцінити потенційні можливості, передбачити кінцевий результат педагогічного процесу тощо. Упровадження інтерактивних технологій у сфері освіти сприяє розв'язанню проблеми щодо їхнього якісного впливу на зміст, методи та організаційні форми навчання, котрі у свою чергу створюють умови для процесу оновлення в галузі підготовки майбутніх вчителів, а саме формування готовності до педагогічної діяльності.

Проблемі готовності до будь-якої дії вчені надавали важливого значення вже в кінці XIX – на початку XX століття. Більш активно розглядати дане питання в науковій літературі почали у другій половині XX століття. На сьогоднішній день накопичено значний теоретичний та експериментальний матеріал щодо структури готовності особистості до різних видів діяльності, сформульоване поняття готовності до праці, визначено його зміст, структуру, основні параметри й умови, що впливають на її динаміку та стійкість (О. Бикова, Л. Григорчук, М. Дяченко, Л. Кандибович).

Звернення до змістовного аналізу поняття «готовності до діяльності» виявляє різноманіття підходів і трактувань. Точки зору дослідників можна згрупувати за трьома ключовими підходами.

По-перше, готовність визначили як наявність певних здатностей особистості (Б.Г. Ананьєв, С.Л. Рубінштейн), по-друге, як якість особистості (М.Д. Левітов, А.Ц. Пуні, Д.Н. Унандзе), по-третє, як стан особистості (У.З. Мерлин, А.А. Смірнов, В.Ф. Цукрів, І.С. Якиманська).

Проблемою готовності до педагогічної діяльності займалися не одне покоління науковців – серед них педагоги-класики: Я. Коменський, А. Макаренко, В. Сухомлинський, К. Ушинський, С. Шацький. Педагогі-теоретики та практики – Л. Долинська, Л. Кондрашова, В. Крутецький, М. Левченко, С. Максименко, та інші. Значний внесок у розробку теорії та структури педагогічної готовності до діяльності було зроблено О. Абдуліною, Ф. Гонобліном, Н. Кузьміною, О. Морозом, В. Сластьоніним, А. Щербаковим та іншими.

Аналіз готовності до діяльності як комплекс здатностей чітко представлений у роботах Б.Г. Ананьєва, що включають у структуру здатності різні властивості та якості особистості. При цьому, здатність виступає як більш загальна категорія стосовно цих властивостей і якостей [1, 131].

Н.Д. Левітов виділяв тривалу та ситуативну готовність, котра залежить від типу вищої нервової діяльності, індивідуальних здатностей особистості й умов протікання діяльності. Готовність як тимчасовий стан він розділив на три види: звичайну, підвищену та знижену:

- стан звичайної готовності буває в людини перед повсякденною звичною роботою;
- стан підвищеної готовності викликається новизною та творчим змістом роботи, нетрадиційним стимулюванням, гарним фізичним самопочуттям і т. д.;
- стан зниженої готовності викликає в людини неадекватна емоційність особистості, що спричиняє нездатність, абстрагованість уваги, помилковість дій [6, 340].

Однією з найважливіших заслуг М. Левітова є визначення психологічної готовності до діяльності як стану, котрий може бути довготривалим і короткочасним. Науковець акцентував увагу на залежності такого стану від індивідуальних особливостей особистості, типу вищої нервової діяльності людини, а також від умов протікання її трудової активності.

У психології трактування поняття «готовності до діяльності» пов'язано з поняттям «установка». Найбільш досконалою серед теоретичних психолого-педагогічних праць даного напрямку є теорія Д. Унандзе. Д.Н. Унандзе визначає установку як «цілісну модифікацію суб'єкта», його готовність до сприйняття майбутніх подій і здійснення дій у певному напрямку, що є основою його доцільної виробничої активності [9, 23].

Отже, установка як наукове поняття може бути віднесена до компонентів структури цілеспрямованої дії. Установка, як готовність до певної форми реагування формується під впливом зовнішніх і внутрішніх умов сприйняття інформації, її усвідомлення або ж не усвідомлення. Готовність є формою діяльності суб'єкта, котрий включається в спільний потік його дій та актів поведінки. Тому установки можуть характеризувати суспільні дії, а отже, й поведінку особистості.

Готовність до професійно-педагогічної діяльності становить особливий психологічний прорив якісного новоутворення у структурі особистості на певному етапі її розвитку. Характерною особливістю означеного новоутворення у структурі особистості педагога є те, що воно виникає на

ґрунті засвоєння певної методичної діяльності. Тобто, готовність учителя гуманітарних спеціальностей до здійснення професійно-педагогічної діяльності може виникнути тільки на основі засвоєння ним методичної діяльності.

В. Сластьонін вважає, що професійна готовність учителя до педагогічної діяльності визначається низкою властивостей і характеристик:

- психологічною готовністю, тобто сформованістю (із різним ступенем) спрямованості на педагогічну діяльність, установки на роботу в школі;
- науково-педагогічною готовністю, тобто необхідним об'ємом знань (суспільно-політичних, психолого-педагогічних і спеціальних), необхідних для педагогічної діяльності;
- практичною готовністю, тобто наявністю відповідних передумов для педагогічної діяльності та оволодіння певною вчительською спеціальністю, сформованістю професійно значимих якостей особистості;
- фізичною готовністю, тобто відповідністю стану здоров'я та розвитку вимогам діяльності та професійної працездатності [7].

У дослідженнях Л. Кондрашової готовність трактується, як «складне особистісне утворення, що містить ідейно-моральні та професійно-педагогічні погляди та переконання, професійну спрямованість психічних процесів, самовладання, педагогічний оптимізм, налаштованість на педагогічну працю, здатність до подолання труднощів, до самооцінки результатів даної праці, потребу в професійному самовихованні, що забезпечить високі результати педагогічної праці» [4, 13].

Вона переконана, що головним у готовності педагога є морально-психологічний аспект, котрий сам по собі є «складним особистісним утворенням, що зумовлює стійке бажання займатися педагогічною працею, готовністю діяти в педагогічних ситуаціях відповідно до ідейно-моральних та професійних принципів, ініціативно, самостійно та наполегливо підходити до вирішення навчально-виховних завдань, творчо використовувати професійні знання, уміння, установки як регулятор професійної поведінки». Також у своїх працях дослідниця звертає увагу на те, що ще варто закладати у студентів морально-психологічну готовність до професійної діяльності, котру вона розглядає з позиції особистісно діяльнісного підходу, де важливими складовими вважає: високий рівень педагогічного мислення; педагогічні, комунікативні та організаційні здібності.

Подані Л. Кондрашовою складові поняття готовності, на нашу думку, відбивають усі аспекти, необхідні вчителю для професійної діяльності.

Усвідомлюючи рівень готовності, майбутній учитель повинен прагнути

до його підвищення. Він коригує процес власного розвитку шляхом розробки та втілення індивідуально прийнятної системи технологічних прийомів.

У процесі вивчення іноземної мови елементи майбутньої професійної діяльності поєднуються з мовленнєвими явищами, котрі виступають не тільки як засіб комунікації, але й як спосіб ознайомлення студентів з новою для них реальністю. У результаті поряд із оволодінням іноземною мовою відбувається засвоєння професійних знань та формування здібностей розуміти менталітет носіїв іншої мови. З соціально-психологічної точки зору особистість студента повинна бути готова до засвоєння нової інформації, міжкультурного спілкування та взаєморозуміння. Ця готовність виявляється в таких якостях майбутнього фахівця:

- усвідомлення власної ідентичності та презентація її, тобто це здатність індивіда зрозуміти, що власне сприйняття зумовлене професійно значущими факторами та колективним менталітетом; це також означає здатність індивіда показати свій світ представникам іншої країни іноземною мовою;
- рольова дистанція – це здатність особистості абстрагуватися від власної позиції (ролі), подивитися на неї збоку, усвідомлюючи при цьому, що є й інші сприйняття світу і, що стереотипи іншого світу відносно нього такі ж природні, як і його власні;
- здатність особистості не боятися зустрічі з представником іншої країни, не уникати її, а вступати в контакт, витримуючи суперечливі очікування та вимоги. Тому, саме на заняттях з іноземної мови, необхідно давати студентам таку можливість зустрічі з представником іншої культури та розвивати здатність аналізувати і обговорювати своє сприйняття.

Ціле-мотиваційний компонент готовності майбутнього вчителя до самовизначення у професійній діяльності забезпечує спрямованість особистісно засвоєних знань про структуру індивідуальності учителя, шляхи та механізми саморозвитку.

Операційний – система шляхів, засобів і прийомів здійснення професійного само дослідження та самовдосконалення.

Інтеграційний – діяльність майбутнього вчителя, спрямована на утворення єдиної картини професійної індивідуальності, котра відображає даний етап професійного розвитку і дає прогноз щодо майбутньої професійної діяльності.

Автор виділяє наступні етапи формування готовності до професійного саморозвитку:

- етап професійно-особистісного самопізнання;
- етап формування здатності до самоаналізу навчально-професійної діяльності;
- етап формування вмінь та навичок саморегуляторної діяльності;
- етап створення професійної «Я – концепції» [5, 31].

Готовність майбутнього вчителя до активізації художньої діяльності в дослідженні О.О. Білої визначається як особистісно-професійна якість, що проявляється в системі мотивів, загально професійних і спеціальних знань, умінь і навичок, певному досвіді, котрий є необхідним і достатнім для ефективної реалізації виховної діяльності, спрямованої на розвиток художнього потенціалу учнів. Ми погоджуємося з автором у тому, що суттєві характеристики досліджуваної особистісно-професійної якості обумовлює сукупність її структурних компонентів – мотиваційного, змістового, процесуального, результативного [2, 91].

Старева розглядає готовність майбутнього вчителя історії до реалізації особистісно орієнтованого навчання як сутнісну характеристику спеціальної професійної підготовки особистісно орієнтованого характеру. Зазначена автором готовність визначається єдністю компонентів: цілемотиваційного, змістового, операційного й інтеграційного та характеризується сформованістю у студентів цілей, мотивів, системи знань, умінь і навичок особистісно орієнтованого навчання [8, 20].

Вважаємо за необхідне зазначити, що більшість науковців мотиваційний компонент визначають як системоутворюючий у структурі готовності. Ми підтримуємо таку точку зору, оскільки без зацікавленості певним видом діяльності, без бажання ним займатися, неможливо набути необхідного рівня професіоналізму.

Проблема готовності до педагогічної діяльності достатньо широко досліджується, але, як показує аналіз наукових джерел дослідження, вивчалися лише окремі аспекти педагогічної діяльності. Наприклад, готовність до читання лекцій, до проведення позакласної роботи, уроків у загальноосвітній школі (музики, праці, військової справи) тощо. При розгляді робіт, присвячених готовності в галузі педагогічної діяльності, можна помітити, що існує специфічний підхід до її визначення з точки зору різноманітності педагогічних спеціальностей, що не може задовольнити інші аспекти педагогіки та практики. Виникає питання, чи можна обмежитися одним, загальним визначенням готовності до педагогічної діяльності, чи кожна педагогічна спеціальність має по-своєму визначати готовність, виходячи зі своїх конкретних завдань і своєї специфіки.

Формування готовності майбутнього вчителя до використання освітніх технологій в період його професійно-педагогічної підготовки має свої особливості. Процес відбувається в умовах навчальної діяльності в університеті і тому обмежений його часовими й організаційними рамками, регламентується системою вимог з боку викладачів, навчальних програм та майже не усвідомлюється студентом. У сучасних педагогічних дослідженнях підкреслюється необхідність підвищення суб'єктних проявів особистості студентів у процесі професійно-педагогічної підготовки.

Технологічно-педагогічна готовність вчителя до певного виду діяльності охоплює знання:

- сутності основних понять концепцій та систем;
- завдання і методів діяльності;
- структурності процесу;
- типів і видів діяльності;
- процедурних вимог.

Знання вчителя у сфері педагогічної діяльності реалізується в практичних діях, тому вони тісно пов'язані з уміннями.

Уміння є формою функціонування теоретичних знань та прояву мотиваційних переконань. У них реалізується психолого-педагогічні й методичні знання предмета, завдання, сутність, методи, прийоми й засоби організації педагогічного процесу [3, 26].

Висновки. Таким чином готовність майбутнього вчителя до професійної діяльності ми розуміємо як багатоконпонентне утворення, складові якого взаємопов'язані та взаємозалежні.

Аналіз проблеми готовності педагогів до професійної діяльності надає можливість усвідомити різні підходи науковців до даного питання, обрати з-поміж низки запропонованих ученими класифікацій таку, котра була б прийнятною для формування готовності майбутніх учителів до використання освітніх технологій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ананьев Б.Г. Избранные психологические труды: В 2-х томах / Под ред. А.А. Бодалева и др. – М.: Педагогика, 1989. – 380 с.
2. Біла О.О. Формування готовності студентів до активізації художньої діяльності молодших школярів: Автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.04. – Одеса, 1999. – 20 с.
3. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. –

373 с.

4. Кондрашова Л.В. Методика подготовки будущего учителя к педагогическому взаимодействию с учащимися. – М.: Прометей МГПИ им. Ленина, 1998. – 280 с.
5. Пехота О.М. Індивідуалізація професійно-педагогічної підготовки вчителя: Дис. доктора пед. наук: 13.00.04. – К., 1997. – 430 с.
6. Семиченко В.А. Психологія особистості. – К.: Видавець ЕШКО, 2001.
7. Слостенин В.А., Мищенко А.И. Профессионально-педагогическая подготовка современного учителя // Советская педагогика. – 1991. – № 10. – С. 79-84.
8. Старева А.М. Підготовка майбутнього вчителя історії до реалізації особистісно орієнтованого навчання: Дис. канд. пед. наук. 13.00.04. – Миколаїв, 2003. – 250 с.
9. Узнадзе Д.Н. Психологические исследования. – М.: Наука, 1966. – 279 с.